

NOVĚ BUDOVANÉ EXPOZICE NA ZÁMKU V DUCHCOVĚ

DANA PRŮCHOVÁ – PAVEL PRŮCHA

Duchcovský zámek prošel od roku 1921, kdy byl svým majitelem, Adolfem Arnoštem z Valdštejna (1868–1930) v souvislosti s pozemkovou reformou prodán Okresnímu úřadu v Duchcově, mnoha změnami svého využití. V prázdném zámku zůstala jen rodová galerie v hlavním sále, ostatní vybavení bylo převezeno do valdštejnských zámků v Doksech a Mnichově Hradišti. V období mezi světovými válkami se zámek stal sídlem správních, školských a charitativních organizací – byla zde Okresní správa politická, chudobinec a ústav pro osoby trpící plicními neduhy. Od roku 1945 do roku 1960 zde sídlil Okresní národní výbor, Městský národní výbor, působila zde zvláštní škola a lidová škola umění.

V roce 1963 byl areál zámku vyhlášen kulturní památkou určenou ke kulturně výchovnému využití. V šedesátých letech 20. století byly na zámku vybudovány dvě expozice vztahující se k zámecké historii – připomenutí kdysi proslulé zámecké obrazárny, kterou tu připravila Národní galerie v Praze a která má dodnes ve sbírkách její zásadní část a expozice připomínající pobyt Giacoma Casanovy. Kromě toho zde Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze instalovalo ze svých sbírek expozici vývoje nábytku. První z expozic byla v souvislosti s krádeží brzy zrušena, druhá brzy zastarala svým ztvárněním. Expozice nábytku byla během doby postupně redukována a ztrácela tak svůj původní záměr a nakonec byla zrušena. V devadesátých letech byla na zámku prezentována část sbírek českého baroka Národní galerie v Praze, ale ani ta neměla dlouhého trvání. Kromě casanovské byly všechny jmenované expozice postaveny na exponátech jiných vlastníků a jejich kvalita se postupně měnila podle toho, jak Národní galerie nebo Uměleckoprůmyslové muzeum potřebovaly vytvářet své vlastní expozice nebo podléhala jejich výstavním záměrům jinde.

Duchcovský zámek byl kromě zmíněné obrazárny a casanovské expozice prezentován bez návaznosti na svou vlastní historii, jeho majitele připomínal jen sál předků. Pracovníci Národního památkového ústavu se proto rozhodli vytvořit nové expozice historicky spjaté se zámekem a lidmi, kteří v něm žili.

V průběhu devadesátých let byla v tzv. casanovském křídle vytvořena nová expozice věnovaná osobě Giacoma Casanovy, vzdělance, světoběžníka a dobrodruha, který na zámku trávil poslední léta svého života jako knihovník ve službách Josefa Karla Emanuela z Valdštejna (1755–1814). Expozice nahradila starší, zbudovanou podle námětu již zesnulého profesora Josefa Polišenského. Pro ni její autor Jan Assman použil dobový nábytek a doplňující předměty, originály i kopie obrazů a grafik souvisejících s osobností Giacoma Casanovy a jeho dobou. V tomto případě nejde o klasickou zámeckou interiérovou instalaci, ale o instalaci se jí v mnohém přibližující, kladoucí si za cíl všeobecné průřezové seznámení návštěvníka

Obr. 1. Detail nově otevřené vojenské zbrojnice s plastikou Albrechta z Valdštejna. Foto: Marta Pavlíková.

s příslušným tématem. Poslední místností je knihovna, kde pro zpestření na závěr prohlídky zámku je za tajnými dveřmi návštěvníkům představena figurína Giacoma Casanovy. Do zámecké expozice tak byl vnesen i prvek panoptikální, který se však setkává u návštěvnícké veřejnosti s kladným ohlasem a pomalu se stává jakousi tradicí duchcovského zámku.

Vzhledem k tomu, že na tomto památkovém objektu vždy zcela absentoval typ klasické instalace interiérové, bylo rozhodnuto zřídit ji alespoň v několika místnostech s cílem rozšířit expoziční nabídku a připomenout zámecký charakter budovy. V další části casanovského křídla byly zpřístupněny pokoje věnované osobám, které podle dochovaných historických pramenů na duchcovském zámku v posledním desetiletí 18. století žily a jejichž osudy se prolínaly s poslední etapou Casanovova života. Tato část expozic začíná kulečnickovým sálem a na něj navazují další tři pokoje věnované autentickým zaměstnancům hraběte Valdštejna. Jde o pokoje malíře Fr. X. Schöttnera, zámeckého sluhy Carla Viederholta a kance-

Obr. 2. Část vojenské zbrojnice s vypreparovaným koněm, zbraněmi a zbrojí ze 16.–19. století. Foto: Marta Pavlíková.

lář zámeckého správce Geoga Feldkirchnera. Podstatným přínosem těchto expozic je jejich druhová pestrost, neboť je zde vystavena a do historických souvislostí uvedena celá škála nábytku a předmětů denní potřeby používaných ve 2. polovině 18. století (porcelánové šálky, misky, dózy, tabatěrky, dýmky apod.). Při tvorbě těchto historických interiérů byla východiskem myšlenka, že by neměly být pouhou suchopárnou ukázkou obou historických slohů druhé poloviny 18. století, tedy rokoka a klasicismu, ale měly by v návštěvníkovi vyvolat dojem skutečně obydlených místností, do kterých nahlíží v době kdy jejich obyvatelé momentálně nejsou přítomni. Zároveň tak byl vytvořen přechod k další části prohlídky zámku věnované životu Giacoma Casanovy, ve které jsou rovněž použity iluzivní prvky. Zřízením těchto místností došlo k logickému doplnění a tématickému ucelení prostor celého prvního patra casanovského křídla zámku.

V současné době se v hlavní zámecké budově připravuje soubor expozic, které naváží na historickou tradici vytvořenou v 19. století jejich tehdejšími majiteli. Jedná se o tzv. Valdštejnské zámecké muzeum, které je postupně vytvářeno v místnostech za velkým sálem. V průvodci Teplickem od F. Cservenky, vydaném E. Porzlerem v Teplicích roku 1860, je uveden popis duchcovského zámku, který tehdy navštěvovali především hosté nedalekých teplických lázní. Již tehdy byly návštěvnícké veřejnosti zpřístupněny některé rodové sbírky jako obrazová galerie, zbrojnice, kabinet porcelánu, kabinet umění, antiky a kabinet přírodnin. Myšlenku zbudování

tohoto muzea zároveň podporuje skutečnost, že se v depozitářích zámku nachází velké množství sbírkových předmětů, které zcela jistě z původní expozice pocházejí.

V roce 2000 byly zahájeny první práce v místnostech jižního křídla hlavní zámecké budovy tím, že byly provedeny restaurátorské průzkumy historické výmalby interiérů a byla rehabilitována jejich klasicistní výmalba. Postupně se restaurovaly vojenské a lovecké zbraně, restaurují se obrazy, keramika, připravuje se a vybírá doplňkový fundus. Protože dnes není možné získat značně rozptýlenou část původních sbírek, budou expozice doplněny o kvalitní mobiliární fond sběratelského charakteru uložený rovněž na duchcovském zámku a v depozitářích jiných památkových objektů Ústeckého kraje.

V květnu roku 2007 byla veřejnosti zpřístupněna první část expozice – zbrojnice vojenská, ve které jsou vystaveny vojenské palné i chladné zbraně, mezi nimiž je i několik kusů pocházejících přímo z duchcovské manufaktury na výrobu vojenských zbraní, kterou založil Jan Josef z Valdštejna (1684–1731), která v Duchcově fungovala několik let (1713–1719) a pak byla přestěhována do Nižboru na Křivoklátsku, který rovněž patřil Valdštejnům. Kromě toho zde může divák spatřit kompletní zbroj ze 16. století, která byla již za Valdštejnů dodatečně kompilovaná z různorodých kusů saské proveniencie a perský slavnostní koňský postroj, který snad získal do svých sbírek Josef Karel Emanuel z Valdštejna (1755–1814), který svůj život trávil převážně na cestách a věnoval se sběratelství.

Obř. 3. Ložnice G. Casanovy s postelí s baldachýnem je příkladem interierové náznakové instalace. Foto: Marta Pavlíková.

Na příští návštěvnickou sezónu se připravuje zpřístupnění lovecké části zbrojnice, ve které budou prezentovány lovecké palné zbraně, trofeje, lovecké tesáky a doplňky výstroje, obrazy s loveckou tematikou a další exponáty. Rovněž zde budou vystaveny některé lovecké zbraně z původní duchcovské zbrojnice vytvořené známými barokními puškaři jako byli Hans Stifter, Kašpar Neureiter nebo Pavel Ignác Posser. Dnes je většina duchcovských zbraní na zámku v Mnichově Hradišti, kam byly svými majiteli přemístěny už v průběhu 19. století a staly se součástí tamní zbrojnice.

Postupně budou veřejnosti představovány další místnosti muzea. První z nich bude věnována kabinetu porcelánu a keramiky, v němž bude prezentován asijský, japonský a evropský figurální a jiný porcelán, sbírka fajánse a majoliky. V následujícím kabinetu budou soustředěny především sbírky antické, pak fyzikální a matematické přístroje, modely dílen s řemesly a předměty z cest po Asii a Africe, sbírka grafik anglické provenience s tematikou čínských řemesel, dále sbírka numismatiky a portrétních miniatur. Poslední místností této části valdštejnského zámeckého muzea bude hudební kabinet, kterým bude nahrazen původní nedochovaný kabinet. Zde budou vystaveny vzácné hudební nástroje z valdštejnských sbírek, jako jsou hoboje ze 17. století, kostelní tympány, klavichord, cembalo a další. Místnost bude doplněna dobovými

grafikami s hudebními motivy. Tuto část expozice pak uzavře historická dokumentace věnovaná původním interierům.

Poslední součástí Valdštejnského muzea bude připomenutí obrazárny, jejíž počátky se formovaly už za Jana Josefa z Valdštejna, který zdědil obrazárnu pražského arcibiskupa (a pána na Duchcově) Jana Bedřicha z Valdštejna (1644–1694) a rozšířil ji dalšími nákupy, zejména z aukce pražské obrazárny Felixe Vršovce. V jeho tehdejší sbírce byla zastoupena díla takových mistrů jako byli Vermeer van Delft, Frans Hals, van Dyck, Piazzetta, Kupecký a mnoho jiných. Jan Josef z Valdštejna v té době zaměstnával malíře Václava Vavřince Reinera, který pro něj vytvořil valnou většinu obrazových portrétů valdštejnské rodové galerie dnes soustředěných v hlavním sále duchcovského zámku včetně rozměrné nástropní fresky. Po Valdštejnově smrti bylo v roce 1741 prodáno 268 nejvýznamnějších děl do drážďanské sbírky Augusta III. Dalšími nákupy začal valdštejnskou sbírku rozšiřovat jeho následovník František Josef Jiří z Valdštejna (1709–1771). V 19. století duchcovská sbírka obsahovala na 400 maleb a 7000 rytin.

Po prodeji Duchcova v roce 1921 byla obrazárna odvezena do valdštejnských zámků v Doksech a Mnichově Hradišti.

Po druhé světové válce a po zestátnění zámku v Doksech převzala odtud Národní galerie v Praze více než 100 nejvýznamnějších obrazů a na 250 jich bylo předáno do svozové

Obr. 4. Zámecká knihovna s obrazem Josefa Karla Emanuela z Valdštejna, který na zámek přivedl G. Casanovu.
Foto: Marta Pavlíková.

sběrný vytvořené na zámku Sychrov. Grafický kabinet se dostal do zámku v Zákupích. Ze Sychrova se asi 200 obrazů vrátilo zpět do Duchcova a zbytek je dnes rozptýlen po dalších zámeckých instalacích (např. východočeské Ratibořice a Náchod) či galerijních expozicích (Liberec).

První dvě místnosti věnované duchcovské obrazárně by mohly být zpřístupněny už v průběhu příštího roku a po dokončení oprav stropních a střešních konstrukcí budou, podle poskytnutých finančních prostředků, postupně instalovány a veřejnosti zpřístupňovány místnosti další.